

Ervaringsdeskundigheid als complementaire bron van existentiële kennis in de verslavingszorg

Verlag van een handelingsonderzoek

Met dank aan Eric Broekaert:

In search for a better quality of care and life, evidence and emancipation miss there third partner: existence and humanism.(2010, p. 234)

Alie Weerman,

Ervaringsdeskundige, Docent & Onderzoeker

Hogeschool Windesheim (lectoraat Verslaving) Zwolle



Ervaringskennis als derde, complementaire vorm van kennis

1. Objectieve wetenschappelijke kennis (wat gebeurt er bijv. met je dopaminesysteem als je verslaafd bent?)
2. Technisch-professionele ervaringskennis (methodieken, richtlijnen enzovoort).
3. Existentiële ervaringskennis: beleving, leven na ontwrichting, omgaan met schaamte & stigma, uitsluiting, machtsverschil en vinden van nieuwe wegen. Deze kennis is existentieel, deels 'tacit' en 'embodied' (het zit in je lijf en in je systeem).



Ervaringsdeskundige is sinds 2013 een beroep

Sinds kort erkend door de Nederlandse Zorgautoriteit.

Al langer in verslavingszorg: Handvest van Maastricht (Oude Bos & Rutten, 2010).

Heeft eigen beroepscompetentieprofiel.

Wordt gevraagd in zorg en welzijn.

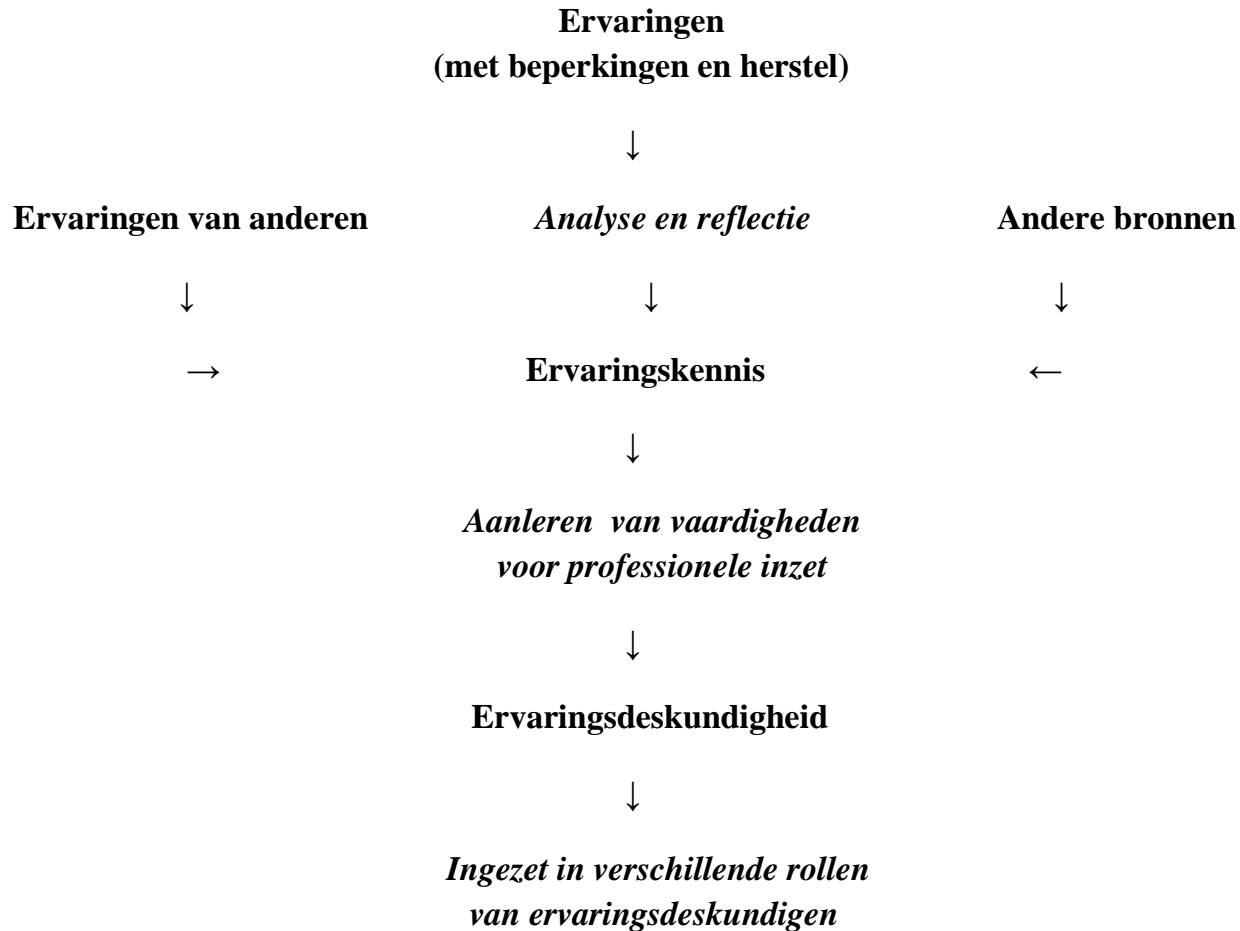
Zorgverzekeraars eisen het in toenemende mate.

Combi Hulpverlener-Ervaringsdeskundige is mogelijk vanwege overlap competentieprofielen en gedeelde visie.



Ervaringen, ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid

(GGZ Nederland, e.a. 2013)



Ervaringsdeskundigheid niet nieuw in verslavingszorg

- .
- Indertijd deden de meesten ook een opleiding tot professioneel hulpverlener.
- Bij 'professionalisering' verslavingszorg werd ervaringskennis onzichtbaar: men vond het 'onwetenschappelijk'.
- Twee vormen van kennis bleven over: wetenschappelijke theorieën en instrumenteel-technische vaardigheden.
- Nu weer: aandacht voor persoon van de professional (Van der Stel, 2012/congres *Resultaten Scoren Nederland*).
- Opnieuw ervaringskennis, maar gepolariseerd t.a.v. de hulpverleners. De laatsten zwijgen en schamen zich.



Veel (aankomende) hulpverleners hebben ervaringskennis

Ongeveer 30% heeft eigen ervaringen met psychiatrische problemen of verslaving.

Ongeveer 60% heeft ervaringen in naaste familiekring (Weerman e.a. 2011)

Maar vanwege schaamte & stigma wordt dit meestal verzwegen.

Externe ervaringsdeskundige gastdocenten moeten hierover vertellen; intern taboe

Hierdoor: versterking van het stigma van verslaving in de samenleving.



Disbalans in schaamte & trots ten aanzien van omgaan met onmacht

Zowel veel schaamte als veel trots maken kwetsbaar.

Wie schamen zich?

Cliënten & professionele hulpverleners met verslavingsverleden (en psychiatrie)

Wie zijn trots?

Ervaringsdeskundigen met verslavingsverleden: zij gebruiken hun verslavingsverleden als bron van kennis voor ervaringsdeskundigheid





Chronische schaamte behoeft aandacht

- Het verhindert zelfregulatie, leren en gedragsverandering
- Het maakt gevoeliger voor ziektes
- Het leidt tot destructief gedrag (geweld en suïcide)
- Het leidt tot ontkennen en leugens (liegen om je waardigheid niet te verliezen)
- Het is wat anders dan schuld. Bij schuld zit je fout. Kun je soms goedmaken. Schaamte maakt je weg
- Het leidt tot 'experiential avoidance' en 'cognitive fusion' (Luoma, e.a. 2012): je (onbewust) identificeren met een label (en je hier weer tegen verzetten)



Start van herstel

Opstaan na confrontatie met 'existentiële grenssituatie' .

Hanteren schaamte & stigma





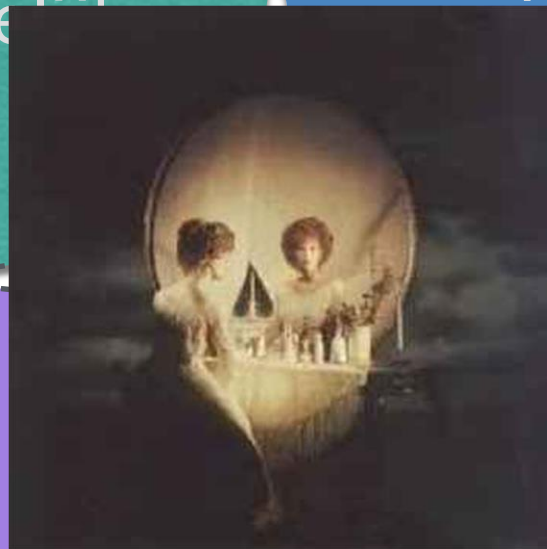


Om de weg van herstel te beschrijven schiet het veelgebruikte ‘biopsychosociale’ model tekort. Ervaringskennis van herstel is ander type kennis.



Farmacologisch
/ Lichamelijk

Psychisch



Cerebraal

Sociaal



Biopsychosociale model is te beperkt

Het moet aangevuld worden met persoonlijke beleving & waardering: *waarvoor doe je het allemaal?*

'ik wil niet dood'

'ik schaam me'

'ik ben waardeloos'

'ik ben zo stokeenzaam'

Erick Broekaert:

In search for a better quality of care and life, evidence and emancipation miss there third partner: existence and humanism

Geïnspireerd door de existentiële psychologie (Irvin Yalom, Kurt Renders, Siebrecht Vanhooren, Gerrit Glas, e.a.).



Ervaringskennis als existentiële wijsheid

Weet hebben van de grenzen van het menselijk bestaan, van dood, eenzaamheid, uitsluiting, beperking & vrijheid.

Weten over 'leven'.

De grenzen dienen zich altijd bij iedereen op een bepaald moment aan.

In zekere zin is verslaving ook weer niet zo uitzonderlijk.

Bij verslaving: vaak heftiger en later vanwege ontkenning vanwege de werking van de middelen (die de grenzen juist oprekken)



Existentiële boemerangeffecten

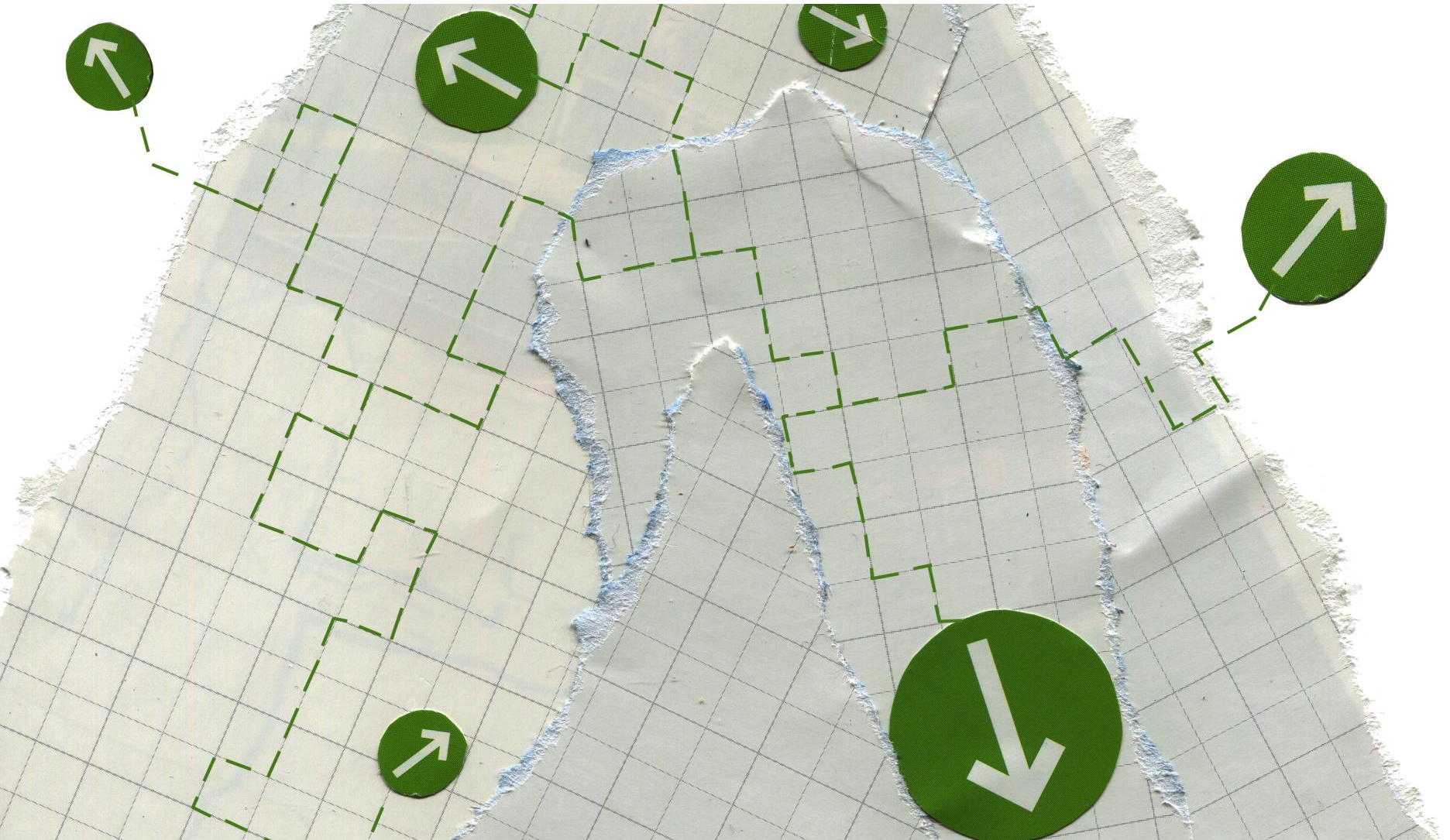
Leven
Vrijheid
Verantwoordelijkheid
Trots
Verbondenheid
Zinvolheid
Orde

Dood
Beperkteid
Schuld
Schaamte
Eenzaamheid
Zinloosheid
Chaos



dreamstime.com



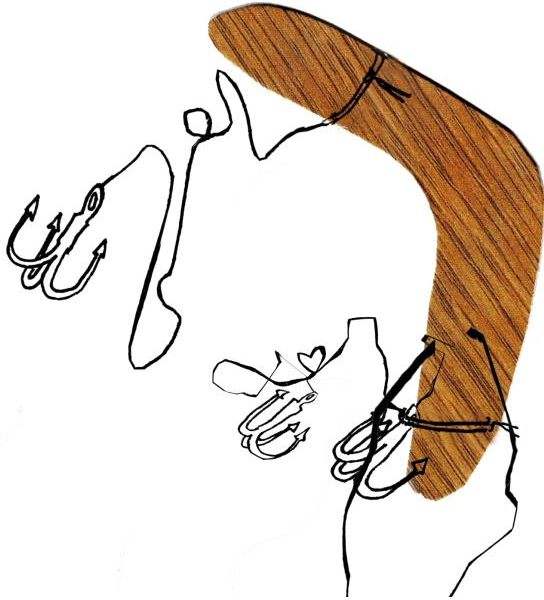












Enkele bijdrages een ervaringsdeskundigheid

(Zie ook Weerman, Barendsen, Stollenga e.a., 2012)

Passief:

- Baken van hoop
- Rolmodel
- Verminderen wij-zij-denken
- Verminderd stigma

Actief

- Aansluiten beleving (weten hoe het is om...)
- Doorbreken schaamte
- Creatieve oplossingen en werkwijzen
- Triggers & trek begrijpen
- Liegen & belazeren begrijpen
- Kennis van de 'wereld' van de gebruiker (bijv. dubbelleven)



Enkele aandachtspunten

- Activeren van onverwerkte zaken
- Stigmatisering
- Andere lading bij terugval
- Heroïsche opstelling ('ik heb het overwonnen')
- Projectie van eigen verhaal
- Te veel vasthouden aan eigen visie (bijv. menen dat een verslaafde de rest van zijn leven 'in herstel' is.)





Ervaringsdeskundigheid als getransformeerd stigma

Stigma = bron van kennis, baken van hoop, toonbeeld van solidariteit.

Ervaringsdeskundig hulpverlener kan eigen ervaringen met vallen en opstaan delen: normaliseren, bemoedigen en en wij-zij-kloof kleiner maken.

Ervaringskennis van cliënten benutten voor andere cliënten: peer support, bron van kennis voor elkaar

Het is normaal om met vallen en opstaan een weg te vinden.



Actuele dilemma's hulpverlening

Eigen kracht	-	Onmacht
Destigmatisering	-	Stigmatisering
Autonomie	-	Afhankelijkheid
Inclusie	-	Uitsluiting
Regel	-	Uitzondering

De ervaringsdeskundig heeft hier een bijzondere paradoxale balans in gevonden: de ervaringskennis is kennis van uit het rode gebied. Het is een getransformeerd stigma.

Te veel nadruk op Groen ontkent de realiteit van Rood.

Verbinding houden met 'rood' is de deskundigheid van de ervaringsdeskundige.

Leven is combi, acceptatie én veranderen!



EINDE Presentatie

Dank voor uw aandacht

